

“ALAMANCI AİLE”
- ÜLKEMİZDE YENİ BİR AİLE TÜRÜ -

Prof. Dr. Mahmut TEZCAN*

GİRİŞ

1960 yılından sonra Türkiye'den Avrupa ülkelerine, özellikle Batı Almanya'ya çalışmak için giden ailelerin oranı giderek artış göstermiştir. Bu işçi göçünün artış nedeni ise, İkinci Dünya Savaşından sonra hızla sanayileşen, ekonomik büyümeye uğrayan Avrupa ülkelerinin işgücü ihtiyacını karşılamaktır¹. Dışarıya işçi göndermekle, Türkiye'nin çeşitli yararlar sağlayacağı düşünülmekte idi. Özellikle nitelsiz işçilerin eğitimini sağlamak, ülke içindeki işsizliği geçici olarak gidermek ve döviz elde etmek gibi. Kuşkusuz, bunların bir kısmı gerçekleşmiştir.

1980 li yıllarda ise Alman ekonomisindeki gerileme, enflasyon, artan işsizlik, yabancı işçilerin aleyhine olmuş ve onların ülkelerine geri dönmeleri için politikalar geliştirilmiştir. Dönüş primi ödenmesi, yabancı düşmanlığının artışı, çocukların eğitim durumunun sorunlu olması gibi nedenlerle Türk işçi ailelerinin önemli bir bölümü Almanya'dan kesin dönüş yapmışlardır².

Almanya'ya giden ailelere halk arasında “Alamancı” denmiş ve bu kavram yerleşmiştir. Böylece Alamancı Aile denilen yeni bir tür aile ortaya çıkmıştır.

“Alamancı Aile”, Avrupa ülkelerine işçi olarak çalışmak için gitmiş ve yurda kesin dönüş yapmış ya da yapmamış olan işçilerin oluşturduğu bir aile türüdür³.

* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Sosyoloji ve Kültürel Antropoloji Öğretim Üyesi.

1 Tezcan, Mahmut. Yurt Dışından Dönen Çocukların Uyum Sorunları. s. 1.

2 Tezcan, Mahmut. A.g.e., s. 13-14.

3 Yasa, İbrahim. Yurda Dönen İşçiler ve Toplumsal Değişme, s. 183.

Hatta Almanya'dan değil de Fransa, Hollanda, Belçika, Avusturya'dan dönseler bile onlara da Alamancı denmiştir.

Açıklamalarımız, 1986 yılında kesin dönüş yapmış ailelerin lise çağındaki çocukları üzerinde yaptığımız bir araştırmanın sonuçlarına ve yurdun çeşitli yörelerinde bu aileler üzerinde yaptığımız gözlemlerimize dayandırılmıştır. Ayrıca literatürden de yararlanılmıştır.

Bildirimizde bu tür ailenin özellikleri üzerinde duracağız.

A- Alamancı Ailenin Çocuklarının Değer Yargıları

Liseye giden Alamancı ailelerin çocukları üzerinde Ankara liselerinde yaptığımız araştırmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

Mühendislik, mimarlık doktorluk, hukukçuluk gibi geleneksel yükseköğrenimi gerektiren meslekler gençler tarafından tercih edilmiştir.

Almanca dil bilgilerini kullanacakları bazı meslekleri tercihleri de ilginçtir. Örneğin "öğretmenlik" (Almanca öğretmenliği) bu gençlerde önemli bir oranda tercih edilmiştir. Oysaki yerli öğrencilerimizde öğretmenlik artık tercih nedeni değildir. Bu nedenle üniversitelerde Alman filolojisi bölümlerine bu gençler daha çok gidiyorlar.

Yine, Almanca dil bilgilerini kullanacakları turist rehberliği, çevirmenlik, hosteslik de tercihlerde belirli oranlarda yer almıştır⁴.

Gençlerin Türkiye'de katı disiplin kurallarına uyumsuzluk gösterdikleri en belirgin alanlardan biridir. Bunlar: okulda sıra olmak, forma giymek, giyimin yöneticilerce denetimi, katı öğretmen ve okul yöneticisi davranışları gibi noktalarda kendisini göstermektedir. Evde ise, aile içindeki kısıtlamaların aşırılığından yakınılmaktadır. Gençler, Alman ailelerindeki hoşgörü, disiplin azlığı, aile üyelerinin bağımsızlığını beğenmişler⁵.

Gençlerin, hayatta en çok doyum sağlayacakları şeyin mesleklerinden sonra ülkelerine hizmet edecekleri ve ülkelerinde yaşamak istekleri, onların milliyetçi tutumlarını göstermektedir⁶.

4 Tezcan Mahmut; A.g.e., s. 23-24.

5 Tezcan, Mahmut; A.g.e., s. 50.

6 Tezcan, Mahmut; A.g.e., s. 55 ve s. 56.

Gençlerin yarısından fazlası dinsel kurallara uyum konusunda "Kısmen" yanıtını vermişlerdir. Üçte biri ise, kızının müslüman olmayan birisi ile evlenmesine "hayır" demektedir⁷. Görüldüğü gibi, dinsel tutumlar kaybolmuş değildir.

Eğlence ve kız-erkek arkadaşlığı, gençlerin yurt dışında edindikleri alışkanlıklar arasındadır. Bunların Türkiye'deki sınırlılığı onları rahatsız etmektedir.

Gençlerin Almanlarda beğenmedikleri özellikler olarak en çok, onların yabancı düşmanlığı tutumlarıdır. Bu husus, gençlerin çağdaş değerleri benimsemesinin bir kanıtıdır⁸. Ayrıca, Almanların kadın-erkek ilişkilerindeki serbestliği de önemli bir orandaki gençlerce onay görmemektedir⁹. Yine, arkadaşlık ve komşuluk bağlarının zayıflığı, maddeci oluşları da gençlerce onaylanmıyor. Onların içkicilikleri, bencilikleri, soğuk, içten olmayışları, kıskanç olmayışları da gençlerimizce beğenilmemektedir¹⁰.

İyi eğitim görmüş olmak ve çalışkan olmak, gençlerce hayatta başarılı olmanın şartıdır¹¹.

Almanya'daki Türklerin kötü huyları olarak da, kurallara saygısızlık, temiz olmamak, kadınlara sarkıntılık, saldırganlık, kavgacılık, dedikoduculuk, çıkarıcılık belirtilmiştir ki, bu hususlar, gençlerin çağdaş değerleri benimsemelerinin bir göstergesidir. Gençlerin, toplum yaşamında Almanların benimsedikleri örneğin düzenli trafik, kaliteli mallar, açıklıksızlık, temiz çevre gibi bazı değerleri de beğendiklerini ifade etmeleri, onların çağdaşlığının bilinçli olduğunu göstermektedir.

Türk karakter özelliği olarak gençler, sıcakkanlılık, samimîlik, yardımseverlik, iyilikseverlik, yurtseverlik, cömertlik, konukseverlik, ailesine düşkünlük ve gelenekçilik¹² gibi nitelikleri belirtmişlerdir ki bu hususlar, gençlerin çağdaş değerler yanında millî değerleri de koruduğunun bir başka göstergesidir.

Görüldüğü gibi gençler, çağdaşlık ile millî değerler arasında kalmış durumdadırlar. Her ikisine de belirli ölçülerde sahiptirler. Bu husus, onların farklı iki kültürde toplumsallaşmalarından kaynaklanmaktadır.

7 Tezcan, Mahmut; A.g.e., s. 56.

8 Tezcan, Mahmut. A.g.e., s. 61.

9 Tezcan, Mahmut. A.g.e., s. 61.

10 Tezcan, Mahmut. A.g.e., s. 61 ve 64.

11 Tezcan, Mahmut. A.g.e., s. 62.

12 Tezcan, Mahmut A.g.e., s. 67.

B- Ana - Babaların Değer Yargıları ve Uyum Sorunları

Birinci kuşak, yıllardır yurt dışında kalmış, onlar da belirli ölçüde değişmişlerdir. İlk gittikleri gibi değiller kuşkusuz. Bu nedenle kendi ülkelerinde yeniden uyum sorunuyla karşılaşılıyorlar. Bu sorunlar nelerdir?

Öğrencilerin ana babalarının uyum sorunu olduğunu söyleyenlerin oranı, yarından fazlası. Bunların neler olduğunu sorduğumuzda en önemli sorunların şunlar olduğunu belirtmişlerdir: Çevre kirliliği, trafik düzensizliği, kalabalıklığı, gürültü, yolların hakımsızlığı, komşu edinmemek, çevre değişikliğinden yabancılaşmak, hayat pahalılığı, işsizlik, alışverişlerde aldatılma korkusu¹³. Bunlar, gençlerin anababalarının Türkiye'deki karşılaştıkları sorunlar ve uyum sağlayamadıkları hususlardır.

Başka bir araştırmada, ana babaların karşılaştıkları güçlükler olarak şu hususlar yer almıştır¹⁴. İş bulma zorluğu, akrabalarla olumsuz ilişkiler, komşularla olumsuz ilişkiler, yerleşim ve konut, çocuk yetiştirme ve eğitimindeki güçlükler, aile içi ilişkilerdeki güçlükler (Eşiyile birbirlerinden psikolojik uzaklaşma).

C- Ailenin Yapısal ve Fonksiyonel Çözümlemesi

Kesin dönüş yapan Almanların yerleştikleri yerler oldukça farklı. Köye, kasabaya, ilçeye ya da büyük kente yerleşmelerine göre ailenin yapısı ve işlevlerinde de farklılık görülmektedir. Örneğin köye yerleşenler geniş aile yapısını sürdürmekte, diğer yerlere yerleşenler ise çekirdek aileye dönüşmektedir. Sadece ana baba ve çocuklardan oluşan dar aile olmaktadır. Yalnız, tekrar köye dönenlerin sayısının giderek azaldığını görüyoruz. Artık kasaba, ilçe, kent ve büyük kentlere yerleşme daha fazla olmaktadır.

Köye Yerleşenler

Tekrar kendi köyüne dönenlerin uyum sorunları daha fazladır. Bunların her hareketi köylülerce yadırganmaktadır. Esasen bu yüzden köyde uzun süre kalamayıp kente gitmektedirler. Köydeki olanaksızlıklar, yaşam biçimi ve koşulları onların köye yeniden uyumlarını zorlaştırmaktadır.

¹³ Tezcan, Mahmut. A.g.e., s. 70.

¹⁴ Demiröz, Filiz. Türkiye'ye Dönen Göçmen İşçi Ailelerinin Karşılaştıkları Güçlükler.

Ankara'da Ortaköy'e dönen bir köylü, döndükten sonra kimse ile iletişim kuramamış ve bir ay sonra kente gitmiştir. Köylüler, "Ne olacak, Almanın ekmeğini yiyen de Almanlaşır" diyerek onu dışlamışlardır. Bu sözle, onların toplumsal ilişkilerden uzaklaşmış, maddeci değerleri benimsemişlik ifade edilmektedir.

Özellikle dönen ailelerin gençleri köye uyumda çok zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Örneğin, dönen gençlerin sünnetsiz olabilecekleri düşünülmektedir. Uzun saçları yadırganmaktadır. Kibar oluşları, kadınsı özellikler olarak nitelenmektedir. Bu konuları sayın Dayıoğlu, öyküler halinde işlemiştir¹⁵. Köyde tuvaletlerin berbatlığı, banyo olanaklarının sınırlılığı, çocuğa dayak atılması, gençleri rahatsız etmektedir.

Köyde genç, fırın olmadığı için alışmıyor. Ekmek çıkmıyor. Ekmeğin evde yapılmasını yadırgıyor. Çeşmeden su taşıyamıyor. Suyu evde olsun istiyor.

Köye yerleşenlerin çocukları köyün geleneklerini bilmiyorlar. Sokakta genç bir kız, yaşlı yada genç bir erkekle konuşuyor. Gece yashamı istiyor, kot giyinerek köyün içinden geçiyor. Bütün bu durumlar köylülerece yadırganmaktadır.

Yazar Dayıoğlunun şu yargısında bir gerçeklik payı olsa gerek:

"Köylümüz, Almanca kadınlara, kızlara yan duruyor. Orda açık saçıklık var. Oğlan anaları Almanya'dan gelme kızları "Yüzleri yırtık, eyere semere gelmez, aşa işe yaramaz, dil baş anlamaz" diye gelin etmek istemiyorlar"¹⁶.

Kırsal kesime yerleşen kadınlar, eski giyimlerini tekrarlamak zorunda kalmaktadırlar. Şalvar giymek, örtü örtünmek gibi. Oysa Almanya'daki gibi giyinseler, yadırganmaktadırlar. Fakat çevrenin giyimine ters düşenler, burnu büyük, kendini beğenmiş denilerek çevrede dışlanmaktadırlar.

"Başlık parası" alma geleneğinin yaygın olduğu köylerden kız alan Alamancılar, başlık parasının miktarının yükselmesine neden olmuşlardır. Örneğin, Kayseri Uzunyayla köylerinde hiç çeyiz istemeden yüklü bir başlık parası vererek kız alan Alamancılar, çevredeki başlık parasını yükseltmişlerdir. Bu durum Nevşehir köylerinde de var.

15 Dayıoğlu, Gülten: Geriye Dönenler.

16 Dayıoğlu, Gülten: A.g.e., s. 91.

Almancılar hem kıza önemli miktarda takı takmakta, hem de yüklü bir başlık vermektedirler¹⁷.

Konutlar

Almanca aileyi diğer yerli ailelerden ayıran en önemli göstergelerden birisi, onların kendine özgü gözhacı konut biçimleridir. Köye ya da kasabaya, ilçeye yerleşenler, önceleri, gösterişli büyük evler yapmışlardır. Öyle ki, uzaktan bakıldığı zaman Almanca evi olduğu belli olmaktadır. Bu evler, köyün ya da ilçenin geleneksel evlerinden oldukça farklıdır. İki katlı, geniş bir alana yayılmış, yüksek çatılı, sağlam yapılı, büyükçe, gösterişli, odaları geniş, kemerli kapı ve pencereli, bahçeli bir evdir. Bahçesi taş duvarlarla çevrilmiş ve ağaçlandırılmıştır. Bazılarında köpek kulübesi ve havuz da var.

Ev içindeki eşyaların hepsi yenidir. Hasır v.s. gibi araçlar artık yoktur. Koltuk, sandalye, masa, radyo, TV., Video, buzdolabı, çamaşır makinesi, modern mutfak malzemeleri (çatal, bıçak, tabak, düdüklü tencere) tamamen kentsel özellik kazanmıştır. Evin döşenmesi onların zevkine göredir^{17a}. Örneğin renk uyumu v.s. gibi şeylere dikkat edilmiyor. Evin dış boyası ise frapan, gözhacıdır.

Teknik, elektrikli ev araçları (renkli TV ler, en iyi marka Videolar, çeşitli radyolar, müzik setleri) köylere ve kırsal kesime Almancılar tarafından getirildi ve yaygınlaştı. Bu araçlar onlar için bir üstünlük ve zenginlik simgesi sayıldı. Arabayı da bu arada belirtmek gerekir. Almanya'dan kiraladığı ya da kendisinin orada çok ucuza aldığı bir araba ile köyüne dönmesi, onlara yine bu yoldan saygınlık sağlamıştır.

Eşyalar yönünden Almancılar, genellikle gösteriş tüketimine yönelmişlerdir. Hiç kullanmadıkları eşyaları bile evlerinde bulundurmaktadırlar.

Türkiye'de özellikle televizyonun kırsal kesime yayılması, Almancılar sayesinde olmuştur. Video kullanımı da aynı televizyon gibi hızla Anadolu'ya Almancılar sayesinde yaygınlaşmıştır.

Dantel v.s. gibi kadın el işleri, azaldığı için artık eşyalarda kullanılan dantelli örtüler evlerde yoktur.

¹⁷ Tezcan, Mahmut: Kültürel Antropoloji Açısından Başlık Parası Geleneği, s. 60.

^{17a} Yasa, İbrahim: A.g.e., s. 184.

Almanya'dan getirilen çalar büyük duvar saatleri de bu evlerden tüm Anadolu'ya yayılmıştır. Yiyecekleri ezici, sıkıcı, karıştırıcı bir çok mutfak gereçleri teknik kullanımı da bu evlerde yaygındır.

Kente Yerleşim

Yurda kesin dönüş yapanlar köylere, ilçelere, kasabalara ya da kentlere yerleşmişlerdir. En fazla, kentlere yerleşim gerçekleşmiştir. Kentin yaşam koşulları, köy ve ilçelere oranla daha rahat olduğu için kentler, yerleşim alanı olarak tercih edilmektedir. Gelenler, kentten daire almaktadırlar. Özellikle kentin orta tabakalarının bulunduğu semtler tercih edilmektedir. Günümüzde ise yeterince ev ve daireleri olduğu için artık deniz kenarında yazlık almaktadırlar.

Daire fiyatlarının artışında Alamancuların geniş rolü olmuştur. Müteahhitler Alamancılara yüksek fiyatlarla dairelerini satabildikleri için dairelerini satamamak gibi bir kaygıları olmamıştır.

Evde daha çok tüketici duruma gelmişlerdir. Eskiden evlerde yaptıkları yiyecekleri artık kendileri yapmayıp, genellikle dışardan satın almaktadırlar. Köylerde bile tüketici durumdadırlar.

Akrabalarla İlişkiler

Yurda dönenlerin akrabalarla ilişkileri genellikle olumsuz olmuştur. Öncelikle dönenlerin paralı geldiğini bilen akrabalar, onlardan borç para istemişlerdir. Herkes kendi gereksinimi için gerekli parayı bunlardan bulmayı ümid etmişlerdir. Onlar da bu parayı veremeyince ya da vermek istemeyince onlarla kötü olmuşlardır.

Akrabalar, ayrıca bu ailelerin aile yaşantısını eleştirmeleri, onları kinamaları çocukların yaşantılarını beğenmemeleri, aile kararlarına karışmaları da onlarla ilişkileri olumsuzlaştırmıştır.

Bu konuda Alamancular, "Cancığer hısımlarımız bile bize yan duruyorlar" demektedir.

Komşularla ilişkiler de, onlardan farklı eşyalara sahip oluşları ve komşuların onların ailevi yaşantısı ve çocukları hakkında dedikodu yapmaları nedeniyle pek de olumlu değildir¹⁸.

¹⁸ Demiröz, Filiz: Türkiye'ye Dönen Göçmen İşçi Ailelerinin Karşılaştıkları Güçlükler; s. 102.

Almancı Kızlar

Almanya'dan gelen kızlara çevrede kötü gözle bakılıyor. Elde edilmesi kolay, her denilene evet diyen kişiler olarak algılanmaları çok yaygın. "Almancı kız kolay tavlânır" sözü gençler arasında bir önyargı. Onların bu yüzden gece tek başına sokağa çıkması mümkün değildir.

Almancı kızların erkek arkadaş edinmeleri bir sorun. Çevrenin erkek arkadaşlara karşı bir tepkisi ve kuşkusu var¹⁹. Erkek arkadaşların da genellikle bu kızlardan yararlanmak amaçları oldukça yaygın. Çünkü yurt dışında serbest büyümüş bu kızların cinsel yönden de serbest oldukları kanaati var. Salt arkadaş olarak erkeklerle gezen kızlar hakkında ise dedikodu yapılmaktadır²⁰.

Akrabaları kızlara baskı yapmaktadır. Ana baba kıza fazla karışmadığı halde amcası, dayısı, kızın davranışlarını denetliyor. Bazı köylerde Almanya'da büyüyen kızlara pek kolay koca bulunmuyormuş.

Büyük kentlerde de gurbetçi kızlardan bazılarının "Tele kız"lık ve fuhuş yaptıklarını, randevu evlerinde çalıştıklarını gazetelerden okuduk. Bu örnekler de halkın Almancı kızlara olan güvenini sarsmıştır. Bunun da nedeni olarak, onların Almanya'da çok serbest yetiştirilmeleri gösterilmektedir.

Kadınlar

Almanya'da çalışıp buraya dönünce çalışmayan kadınların da sorunları var. Birdenbire ev kadınlığına uyum sağlayamamak yüzünden. Fakat iş yaşamındaki deneyimleri ile daha bilinçli bir ev kadını olması, olumlu bir husustur. Erkeğin ona karşı katı ve sert tutumu biraz daha zayıflamıştır.

Koca yurt dışında iken gereksinimlerin giderilmesi için paranın kullanımını genellikle kadının elindedir. Bu nedenle kadın toplumsal yaşamda etken duruma gelmiştir. Koca dönünce kadının bu durumu yine eski durumuna dönmüştür. Videoya film koyup seyretmek, teyp çalmak, TV izlemek, komşu ağrlamak gibi faaliyetler, kadını evinde oyalama duruma getirmiştir.

Erkeklerin, yurt dışında başka kadınlarla evlilik dışı ilişkileri, ya da gözlemleri ile kendi hanımlarıyla karşılaştırıp, böylece hanım-

19 Dayıoğlu, Gülten: A.g.e., s. 210.

20 Dayıoğlu, Gülten: A.g.e., s. 219.

larını beğenmemeleri de yaygın bir davranış. Buradaki hanımların nasırlı elleri, fazla kiloları, düzensiz vücut yapıları erkeklerce artık beğenilmiyor ya da daima eleştiri konusu oluyor.

Kadın yurt dışına gitmemişse, dönmüş kocasına daha çok itaatkâr olmaktadır. Kocasının daha çok görmüş geçirmiş olduğuna inanıyor, yıllarca kendilerine para göndererek fedakarlık ettiği kanısı ile ona daha çok bağlanma olmaktadır. Fakat bunun tersi durumlar da var. Yıllarca ailesini ihmal etmiş pek çok Alamancı erkekler de var.

Giyim

Alamancıların güzel giyinme tutkuları var. Fakat bu durum da çevrede yadırganmaktadır. Çevre tarafından özentî olarak nitelendirilmektedir. Gerçekten giyim, onlar için bir gösteriş tüketimi olmaktadır. Bu yoldan psikolojik bir doyum sağlamaktadırlar.

Erkek giysilerinde bir benzerlik görülmektedir. Ceket, pantolondan oluşan takım halindeki çağdaş erkek giyimi benimsemiştir.^{20a}

Kadınların giysileri karma bir nitelik kazanmıştır.^{20b} Kırsal kesimde oturan Alamancılar şalvar, örtü gibi frapan renkli geleneksel giysilerini sürdürmektedirler. Kentlerde kent kadın giysileri benimsemiştir.

Gençlerin giysileri ise tamamen çağdaş niteliktedir. Genç kızların süslenme araçları geleneksel ve çağdaş karışımı halindedir. Bir yanda hilezik, beşibirlik, bir yanda batı kökenli süs ve boyanma gereçleri kullanılmaktadır. Erkek gençler ise giysilerde takım elbiseden çok, spor giysileri tercih etmektedirler. Mont, kot gibi giysiler okuyan gençlerde çok tercih edilmektedir. Bu giysiler yüzünden okulda öğretmenleriyle çatışmaya bile girişmektedirler.

Çocuklarla İlişkiler

Burada kalan çocuklar, baba döndükten sonra onunla sıcak ilişki kuramamakta, ona karşı soğuk ve tutuk davranmaktadırlar. Uzun süre babadan ayrı kalan çocuklar, baba ile istenilen derecede sıcak ilişki kuramamaktadırlar.

^{20a} Yasa, İbrahim: A.g.e., s. 184.

^{20b} Yasa, İbrahim: A.g.e., s. 184.

Babalar, ülkeye dönünce daha otoriter oluyor²¹. Kararları kendisi veriyor. Çocuklar üzerinde baskıyı arttırıyor. Ülke koşullarında kendisinin böyle davranması gerektiği kanaatine varmaktadır. Çocuklar babaları Almanya'da iken babanın ailedeki rolünün ne olduğunu kavrayamamışlardır. Çocukların kendilerinden korkar gibi davrandıklarını, isteklerini doğrudan kendilerine değil, büyük annelerine ilettiklerini belirtmektedirler. Çünkü çocuklar, onlarla büyümemişler. Bu yüzden çekingen, ürkek çocuklar, ancak birşey dediği zaman anne babalarıyla konuşmaktadırlar²².

Bazı babalar da hoşgörülü olmuşlardır. Örneğin oğlunun kendi yanında bira içmesine müsaade etmektedir. Saygıya fazla önem vermemektedir. Onlarla herşeyi rahatlıkla konuşmaktadırlar.

İş-güç Biçimleri

Yurda döndükten sonra kadınların genellikle çalışmadıklarını daha önce belirtmiştik.

Erkekler ise, deneyimli bir fabrika işçisi olarak tekrar fabrikalara işçi olarak girmemişlerdir. Aksine, Türkiye'de hiç deneyimleri olmayan alanlarda iş tutmaya yönelmişlerdir. Daha çok, başkalarının yanında değil, kendi işlerinin sahibi olmak istemişlerdir.

Dönenlerin yaptıkları işler, çok para gerektiren, kazanılmış bir vasıf gerektirmeyen işlerdir. Daha çok sarraflık, oto alım satım, konfeksiyon, züccaciye, gayrimenkul alım satım, minibüs, otobüs, kamyon sahipliği, az sayıda ortaklaşa fabrika sahipliği gibi işler yapılmaktadır (Kırşehir yöresi).

İş tutanlar, sürekli olarak eski günlere dönme korkusu içindeler. "Hazıra dağ dayanmaz" düşüncesi bunlarda hâkim. Bu nedenle paralarını harcarken oldukça kontrollü davranıyorlar. Böyle hareket ettikleri için, paralarını yeterince değerlendiremiyorlar.

Almanya'dan dönüp de bin bir emekle kurduğu işi birkaç yıl içinde batıran ya da başkalarına kaptıran az değil. Bankerlere, üçkâğıtçı yapı kooperatiflerine, kapkaç iş ortaklıklarına, göz boyayıcı faizcilere, naylon şirketlere kamp da elindekini avucundakini çarçur eden çok kişi var. Böylece bir süre sonra geçim darlığına düşenler de çok sayıda²³.

21 Dayıoğlu, Gülten: A.g.e., s. 224.

22 Dayıoğlu, Gülten: A.g.e., s. 194.

23 Dayıoğlu, Gülten: A.g.e., s. 202.

D- Çevrenin Almanclara Karşı Tutumu

Çevrenin, dönenleri yadırgadıkları bir gerçek. Onlara karşı çoğuk kez soğuk davranış, dışlanma, horlanma mevcut. Bunun bir nedeni, dönenleri çevrenin çekememesidir. Yâni bir tür kıskançlık görülmektedir. Onların sonradan görme oldukları, bu nedenle üç beş kuruş görünce burunlarının büyüdüğü suçlaması yaygın bir davranıştır²⁴. Onların, paraları, otomobilleri, saray gibi evleri, zenginlik göstergesi olmaktadır.

Çevre, bunlara karşı samimî görünmeye çalışmakla birlikte, gizli bir çekememezlik, kıskançlık içindedir. Özellikle akarabalar arasında bu kıskançlık oldukça hissedilmektedir. Kıskançlığın nedeni, tahsilsiz, varlıksız bu insanların çok para kazanarak zengin olmalarıdır. Köyde eşeğe binemezken şimdi otomobil kullanıyor sözünde olduğu gibi, sonradan görme bir durum olarak karşılanmaktadır. Kıskançlık, daha çok, gelir düzeyi düşük olanlar tarafından söz konusudur.

Toplum, onları havadan para kazanmış kimseler olarak görmektedir. Bu yüzden, onların, halk bilimsel bir kavram olarak "Yolunacak Kaz" gibi nitelendirilmesi toplumda oldukça yaygın bir durumdur. Örnek; Kırşehir'de bir Almanca, muhtara bir belge tasdiki için gitmiş. Muhtar fazla para istemiş. Adam nedenini sorunca, muhtar; "Almancınız ne olacak, batmazsınız ya" demiştir.

Bir Almanca bu konuda şöyle diyor: "Almanya'da iyi bir çalışma düzenimiz vardı. Etrafta güven vardı. Ben buraya gelince enayi yerine konduğumu hissettim... çarşıda esnaf benim Almanya'dan gelme olduğumu nasıl anlıyorsa anlıyordu. Herkese ikiye sattığı mal bana üçe filan satıyordu. Başka arkadaşlar da benim gibi olmuşlar. Almanya'da bu yoktu işte²⁵.

Yine bir Almanca, aynı hususa değinerek şöyle diyor; "Köyde, kasabada esnaf bile bizi kazıklamaya kalkışıyor. Göz dikenini gibiyiz. Her şeyimiz batıyor". Yine, "kendi memleketimizde elimizin parasıyla garip olduk açıkcası. Cancığer bısımlarımız bile bize yan duruyorlar" diyen Almanca, gerçekten horlanan bir kişi durumuna gelmiştir.

Yurt dışı ile Türkiye'nin, onlarca sürekli olarak karşılaştırılması da çevrede rahatsızlık uyandırmaktadır. Türkiye'nin daima eleştirilmesi ve oranın üstün görülmesi herkese akıl veren tutumları çevrede hoş karşılanmıyor. Buradaki çevrenin pis oluşu, trafik düzensizliği, insanlardan saygı beklenmesi gibi durumlar onlarca eleştirilmektedir.

24 Dayıoğlu, Gülten: A.g.e., s. 194.

25 Dayıoğlu, Gülten: A.g.e., s. 190.

Ayrıca aileler, orada yaşamadıkları hayatı buradakilere yaşamış gibi göstermeleri de bir başka husus. Sürekli olarak Almanya'yı üstün göstermek çabası, onları bu tür açıklamalara sürüklemektedir.

Çevrenin Almanlılara karşı tutumu, onların ekonomik durumlarına göre değişmektedir. Örneğin ekonomik durumları iyi ise, çevrede üstün tutulmaktadırlar. İyi değilse (iflâs v.s. gibi) küçük görülmektedirler. Gittiler, okadar çalışıp geldiler, yine de birşeyleri yok diyerek alay konusu olmaktadır.

Bir Alamancının dediği gibi: "Köylünün gözünde özürlü mal, sakatlık kurbanlık gibiyiz. Çocukluk arkadaşlarımız bile sıcaklık göstermiyor".

Ayrıca kentlerdeki dairelere yerleşen Alamancılar da apartman sakinlerinin ilgisizliğinden, kendilerini beğenmişliklerinden yakınmaktadır.

E- Psiko-sosyal Özellikleri

Alamancının yurt dışı yaşantısı, onun, ülkesine döndükten sonraki psikolojik durumunu da etkilemiştir. Örneğin orada ikinci sınıf bir vatandaş idi. Korkusundan toplumun kurallarına uyuyordu. Örneğin bir trafik kuralına sıkı sıkıya uyması gibi. Oysaki Türkiye'ye gelince kurallara okadar uymayabiliyor. Örneğin trafik kuralını çiğnemesi gibi. Kent içinde hızlı araba kullanması buna bir örnektir. Ya da apartmandaki kuralları çiğnemesi gibi. Bu konuda, orası Almanya, burası Türkiye diyor. Burası kendi memleketim diyip rahathıyor ve istediği gibi hareket ediyor.

Oradaki ezilmişliğin acısını burada çıkarmak gibi bir psikolojik durum da var Alamancılarda. Örneğin sahip oldukları maddî değerlerle (para, araba, ev gibi) özellikle köylere yerleşenler, köylüyü küçük görmekte, köylüye tepeden bakmakta, kasılmakta, törelere boş vermekte, büyüğü küçüğü bir saymakta, böylece saygınlık kazanmak istemektedir. Yani zenginleşmiş olmak, onlarda üstünlük aracı olmuştur.

F- Alamancı Aileye İlişkin Kuramsal Çerçeve

Alamancı aile, makro düzeyde, yâni iki farklı toplum açısından Robert Park'ın "Marjinal İnsan" kavramı ile açıklanabilir. Ona göre marjinal kişi, iki farklı kültürde yaşayan ve iki farklı kültürü paylaşan, fakat bunlardan hiçbirisinin tam bir parçası olmadan varolması

demektir²⁶. Bir ara yerde kalan insan anlamına geliyor. İşte Alamancı ailenin durumu da bu çerçeveye uyuyor. Fakat bu kavram, daha çok ikinci kuşak için geçerli olmaktadır. Çünkü birinci kuşakta ne de olsa bireylerin esas kültürleri daha ağırlıklıdır.

Alamancı ailenin mikro düzeyde, yâni, aile içi ilişkiler yönünden bana göre bir başka kuramsal niteliği ise şudur: Aile içi ilişkilerde, uçlarda toplanan bir kutuplaşma söz konusudur. Bunun nedeni ise, yine bu insanların farklı kültürlerde yaşamış olmalarıdır. Bu kutuplaşmaya göre bir tarafta çok tutucu ilişkiler, diğer kutupta ise çok serbest ilişkiler vardır (Ana babaların tutumu bakımından). Tutucu davranışlar olarak biçime önem verme, aşırı dindarlık yüzünden dinsel baskılar, eş seçmede baskılar, evlilik konusunda katı geleneksel tutumlar örnek olarak verilebilir. Yurt dışında iken aşırı akımlara katılmış aile üyelerinin davranışları bu niteliktedir. Diğer kutupta ise, çok serbest ilişkiler egemendir. Ailede herkes bağımsız olarak hareket etmektedir. Giyimde, para harcamada v.s. Bu çerçevede bazan ana baba, çocuğa karışmıyor. Çocuk eve gelip kendisi yemek hazırlıyor. Evde toplu olarak değil, ayrı ayrı yemek yeniyor. Çocuklara bol para veriliyor. Onlarda rahatça para harcıyorlar. Dinsel davranışlara hiç aldırış etmemekte bu ailelerdedir. Yâni dinsel inançlarda da kutuplaşma var. Yukarıda belirttiğimiz gibi, ya çok dindar oluyorlar, yahut da dine hiç aldırış etmiyorlar.

Kuşkusuz bu iki kutup arasında olan Alamancılar da var. Fakat gözlemlerime göre çoğunluğun böyle bir kutuplaşma içinde yaşadıklarını sanıyorum. Belki zamanla bu kutuplaşma ortadan kalkabilir.

G- Alamancı Aileye İlişkin Bazı Genellemeler

Onların durum ve davranışlarındaki değişimleri aşağıdaki noktalar etrafında toplayabiliriz:

- Resmî dairelerde işleri olduğunda buralarda işlerinin yavaş yürüyüşünden, düzensizliğinden şikâyetçidirler.
- Tipik Türk işi teknik araç ve malları değil, daha çok dışardan getirdikleri malları tercih etmektedirler.
- Akrabalarıyla ilişkileri zayıflamış, ya da yoktur.
- Komşuluk ilişkileri zayıflamıştır. Sık komşu ziyaretleri yok artık.

²⁶ Tezcan, Mahmut: A.g.e., s. 8.

- Yeni bir çevreye gelenler komşu edinmede güçlük çekmektedirler.
- Bayramlarda evde kalmak azalmıştır. Tatil olarak başka yerlere gidişler artmıştır. Geleneklerden kopuş, onlara uzak kalma söz konusudur. Kurban kesme v.s. azalmıştır.
- Şeref, namus, saygı gibi değerler hâlâ üstündür. Bu değerler genç kesimde daha az önemlidir.
- Fabrika işçisi ailesine dönüşmemişlerdir.
- Gelenlerin çoğunun sağlık durumları sorunludur.
- Hijyenik davranışlar değişmiştir. Artık hastahaneye güvenmeme başlamış ve özel doktora gitme görülmektedir.
- Gençler, yaşam biçiminden şikayetçiler.
- Yurt dışındaki kötü durumlarını küçümsenmemek için söylemekten kaçınıyorlar.
- Maddiyatçılık, bu kişilerde yaygın bir değerdir. Yâni, paraya değer verme, maddeye önem verme yaygınlaşmıştır. Yozgathı Alamanı bir gencin çevredeki arkadaşlarımla yadırganan ve benimsenmeyen davranışlarından birkaçı şöyledir: Bu gençle birlikte arkadaş grubu bir araba ile bir yere gezmeye gitmeye kalksa hemen o gencin benzin parasını, gezi giderlerinin ne kadar olacağını hesaplamaya kalkması; hergün gazetelerde Markın Türk parasına göre durumunun ne olduğunu haber olarak gazeteden okuması.
- Türkiye'de insana değer verilmemesinden sık sık şikayetleri de oldukça yaygındır.
- Köylülükten kurtulmuş, özellikle tarımla uğraşından kopulmuştur.
- Aile üyelerinde bireyci bir kişilik yaygınlaşmıştır²⁷.
- Geniş aile parçalanmış, aile, ana, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileye, yâni dar aileye dönüşmüştür.
- Kökeni, kırsal kesime dayalı bir aile türüdür. Kent yaşantısına, daha çok yurt dışında ve yurda döndükten sonra başlamıştır.

27 Yasa, İbrahim: A.g.e., s. 183.

- Bu ailelerde, köy, kasaba ve gecekondü ailelerine oranla yatay ve düşey hareketlilik oldukça yüksektir²⁸.
- Alt tabakalar üste çıkabilmişlerdir. Bu durum, dışarıya çok sayıda göç veren köy ve küçük kasabalar için sözkonusudur. Yani yukarıya doğru dikey hareketlilik yaygındır²⁹.

SONUÇ

Ülkemizde yeni bir tür olarak Alamancı Aile denen bir aile ortaya çıkmıştır. Bu ailenin geleceği ne olabilir? Değişim ortamında yok olabilir mi?

Bu konuda Prof. Yasa şöyle söylüyor: "Alamancılar yeni uyum ve koşulların etkilerine uğramaktadır ve bu nedenle bugünkü görünüşü ile gecekondü ailesi gibi geçici bir aile türüdür"³⁰ diyor. Bu görüşü eleştirebiliriz. Çünkü bu tür aile, yurtdışı göç olgusu başladığından beri vardır. Hâlâ var. Gelecekte de var olacaktır. Çünkü gecekondü ailesi bir süre sonra kent ailesine dönüşüyor. Ama Alamancı olan aileler, bu özelliklerini sürdürmektedirler ve halk onları öyle tanıyor. Kırsal kökenliler zaten kent ailesine dönüşmüşlerdir. Çünkü kente yerleşmişlerdir. Ama kent aileleri içinde onların Alamancı olarak ayrı bir yeri vardır. Bu özelliklerini hiç kaybetmemektedirler. Kuşkusuz bu konuda çok sayıda araştırmalara gereksinimimiz vardır.

Özetle bu aile, yerli öğelerin ağırlığı oluşturduğu, biraz da yabancı ülkeden etkilenmiş bir aile türü. Yabancı kültürden alınan bazı çağdaş geçerli değerler yanında, halk kültürümüz açısından yozlaşmış nitelikteki değerler de, bu ailelerin kazanımları arasındadır. Dileğimiz, bu ailelerde, yabancı ülkeden etkilenilen olumsuz sayılabilecek özelliklerin terkedilip, çağdaş, olumlu olanların ise sürdürülmesi doğrultusundadır. Kuşkusuz bu konuda çeşitli kuruluşların katkılarıyla önlemler alınması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Dayoğlu, Gülten., *Geriye Dönerler*. İstanbul, 1986, Altın Kitaplar.

Demiröz, Filiz., *Türkiye'ye Döner Göçmen İşçi Ailelerinin Karşılaştıkları Güçlükler*. Ankara, 1989, Çoğaltma.

28 Yasa, İbrahim: A.g.e., s. 183.

29 Yasa, İbrahim: A.g.e., s. 182.

30 Yasa, İbrahim: A.g.e., s. 185.

Tezcan, Mahmut., *Yurt Dışından Dönen Gençlerin Uyum Sorunları*. (Eğitim Sistemi ve Çevreye Uyumluluğu), Ankara, 1987, Engin Yayınevi.

Tezcan, Mahmut., *Kültürel Antropoloji Açısından Başlık Parası*. Ankara, 1981.

Yasa, İbrahim., *Yurda Döner İşçiler ve Toplumsal Değişme*. Ankara 1979, TODAİE Yay. No. 182.

Rittersberger-Tılıç, Helga., "Çettodan Gettoya: Bir Türk Kasabasına Kesin Dönüş Yapan İşçiler", 3. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Özetleri, 21-23 Ekim 1992, 111-112.

Dökmen, Zehra., "Almanya'dan Kesin Dönüş Yapmış İşçilerle Yurt Dışında Bulunmamış Kişilerin Kişi Algısı ve Psiko-Sosyal Değişme Açısından Karşılaştırılması". Araştırma, 14. Cilt, 1992, Ankara A.Ü.D.T.C.F. Yayını.